

Életrajzi források a helyismereti kutatás számára

KÉGLI Ferenc:
Életrajzi források a
helyismereti tájékoztatáshoz:
regionális és lokális
életrajzgyűjtemények
válogatott annotált
bibliográfiája / Kégli Ferenc. –
Bp. : Könyvtári Intézet, 2005.
184 p. – (Továbbképzés
felsőfokon ; ISSN 1589-1682)
ISBN 963 201 615 7

A Könyvtári Intézet 2002-ben indította meg a Továbbképzés felsőfokon című sorozatát *Bartos Éva* szerkesztésében. Első kötetként *Dán Krisztina* munkája jelent meg az iskolai könyvtári munkáról. 2003-ban a régi nyomtatványokkal (*Borsa Gedeon*), a referálással (*Koltay Tibor*) és a könyvtártervezéssel (*Urbán László*) foglalkozó kötetek láttak napvilágot, 2004-ben pedig *Bényei Miklós* adta ki *Genius loci* címmel a helyismereti tevékenységgel kapcsolatos írását. Ugyanezt a témát folytatja *Kégli Ferenc* könyve is, bár egy kissé kirí a sorozat eddigi darabjai közül, hiszen az *Életrajzi források a helyismereti tájékoztatáshoz* című összeállítás nem a továbbképzést szolgáló tanulmány, hanem a helyismereti tájékoztatásban mindennap jól használható segédkönyv.

Kégli Ferenc a Székesfehérvárott, a Vörösmarty Mihály Megyei Könyvtár elődjéről (Városi könyvtár, 1993; Körzeti könyvtár 2002) megjelent kötetei után most, hűen hétköznapi foglalkozásához (az Országos Széchényi Könyvtár XIX–XX. századi Könyvtörténeti Osztályának vezetője) bibliográfiai munkával jelentkezett. Bevezetőjében idézi Bényei Miklós előbb említett könyvében írott megállapítását „*a mikrokörnyezethez való emocionális kötődés*”-ről, én mégis Kégli Ferenc szavaival jellemzem a mű alap gondolatát: „*Minden ember életében az egyik legfontosabb vonatkozási pont a születés helye, a szülőföld, s szintén fontos sokak számára, hogy haláluk esetén hová temessék őket. Ez fordítva is igaz: egy adott tájon élők számára is nagy jelentőséggel bír az, milyen kiemelkedő vezéregyéniségek, hősök, tudósok, költők, írók, művészek származtak területükről, és azt is számon tartják, mely személyiségeknek vált végső nyughelyévé földjük.*” (4. p.)

Szerencsére e kötet nem a „ki a helyi szerző, ki a helyi személyiség?” elméletileg lényegében meghatározhatatlan kérdését fejtegeti. A szerző szerint: „*A bibliográfiai kalauz a mindenkori Magyarországi...], illetve a mai határokon kívül eső, magyarlakta Kárpát-medencei régiókra, tájakra és településekre vonatkozó, 570 önállóan vagy rejtetten megjelent életrajzi lexikont, életrajzi adattárat mutat be.*” (11. p.) A gyűjtés csak az önálló kiadványokra

terjedt ki, periodikumokra nem. A kötet rendkívüli értéke az 1920 és 1944 közötti negyedszázadban megjelent magyarországi, és a trianoni békekötéssel elcsatolt területeken 1920-tól napjainkig megjelent kiadványok számbavétele, melyek a legtöbb hazai könyvtárban hiányoznak.

A könyv létrejöttében jelentős szerepet játszott a szerző mentorának, *Kertész Gyulának* e tárggyal való foglalkozása és bibliográfiai adatgyűjtése, melyre Kégli Ferenc hivatkozik is forrásainak felsorolásakor, de a kiadványt is e jeles bibliográfus emlékének ajánlja. (És a gonosz kisördög azt suttogja bennem, az sem lehet véletlen, hogy a több mint két évtizeden keresztül Székesfehérváron dolgozott szerző az első lokális vonatkozású összeállítást a Tudományos Gyűjteményben találta meg *A' Fehérvárme gyei Tudósokról* címmel.) De ez természetesen csak tréfa, hiszen a bibliográfia gyűjtőköre lényegében csak a 20–21. századi kiadványokra terjed ki. Ettől korábban megjelent kötet csak akkor szerepel a műben, ha „*gyűjtőköre eltérő volt id. Szinnyei József Magyar írók élete és munkái gyűjtőkörétől.*” (11. p.)

A bibliográfia fő rendezési elvéül a legegyszerűbb – ezért legjobb – megoldást választotta: a leírt bibliográfiai adat címében vagy annotációjában előforduló földrajzi név betűrendjét. Így mintegy 220 földrajzi egység (település, megye, táj, régió) nevei kerültek a bibliográfia fő részébe Abaúj megyétől Zemplén megyéig. Külön ki kell emelnem az egyházmegyék, egyházkerületek, valamint a miskolci apostoli kormányzóság igazán dicséretes szerepeltetését.

Azokat a tételeket, melyek leírásának mérvadó helyén több földrajzi név is szerepel, csak az első névhez sorolta be az összeállító. Ennek megfelelően *A visszatért Felvidék és Nógrád megye adattára* 196. tételként a Felvidék címszó alatt található, Nógrád megyénél csak „Lásd még” utalással a tételszámra. *A Zemplén vármegye és Sátoraljaújhely r. t. város c. mű* leírása az 570., utolsó tétel, a városnévnel pedig utalás található. E módszerrel természetesen szét-

szóródnak a közigazgatási névváltozatok, de a megye, ill. tájnév alatti utalások kitűnően összehozzák az eltérő néven szereplő adminisztratív területegységeket. Így Borsod-Abaúj-Zemplén megyénél is egy sor utalást találunk: → még Abaúj megye; Abaúj-Torna megye; Borsod, Gömör és Kishont k. e. e. megye; Borsod megye; Zemplén megye; Felvidéknél: → még Csehszlovákia; Szepesség; Szlovákia. „*Egy földrajzi egységen belül a művek megjelenési évük szerint sorakoznak, fordított időrendben.*” (13. p.)

A feldolgozott anyag leírásaiból adódó közlési rendszer természetesen magában hordja az esetlegesség veszélyét, nevezetesen azt, hogy vajon megtaláljuk-e az egy területről szóló összes munka bibliográfiai tételeit? Kégli Ferenc azonban kitűnően oldja meg ezt a dilemmát. Őt földrajzinév-mutatót készít: Régiók, tájak; Magyarországi megyék és települések (megyék szerint rendezve) 2004. évi állapotuk szerint; Történeti megyék és megyenév-változatok; Egyházszerkezeti egységek; Országok és határon túli települések. Ezáltal jól áttekinthetővé válik a fölépítést adó földrajzinév-anyag. A legalapvetőbb tájékozódást természetesen az igazgatási (helység, megye, ország) nevek biztosítják. Ezért is lett volna jó a régiók és tájak névanyagát oda *is* behelyezni, ha másként nem, utalás formájában. Tudom, hogy egyes tájegységek (pl. Alföld vagy Duna mente) több megye területét is átfogják, de a legtöbb mégis gond nélkül besorolható lenne egy megye, vagy ország neve alá. Annál is inkább, mert pl. a Borsod-Abaúj-Zemplén megyénél közölt Sárospatak és térsége, Szerencs és térsége, Tokaj és térsége nem sokban különbözik a tájak közé sorolt Badacsonyi térségétől vagy Tápiai mentétől. Igaz, hogy a bibliográfiai részben a több helyen található utalók (Délvidék → még Jugoszlávia; Muravidék; Szlovénia; Vajdaság) részben könnyítenek a kötet használójának dolgán.

A bibliográfia leírásai a hatályos szabványok szerint készültek, rendkívül gondosan, besorolási adatokat viszont nem tartalmaznak. Töb-

bes kiadások esetén a legutolsó, hasonmás és elektronikus megjelentetések esetén pedig az alapkiadás volt a leírás alapja. Ám mindez csak a megfelelő kiadvány azonosítását szolgálja, bár azt tökéletesen. A leírások legterjedelmesebb és tartalmilag leglényegesebb eleme az annotáció.

„Ha az életrajzi anyag csak a mű egy része vagy fejezete, az annotáció a rész vagy a fejezet adatainak dőlt betűs leírásával kezdődik. Az életrajzi anyag ismertetése kilenc szempont alapján történt. A szempontokat betűk jelzik” (12. p.) A szerző meghatározta a Gyűjtőkör idő- és földrajzi határait, valamint a földolgozott személyek számát; az anyaggyűjtés Lezárását; az adatok Forrását; az életrajzok elnevezését, közlésének Rendezőelvét; a személyi adatok Szerkezetét; az Arcképeket; a Mutatók típusait; a csatolt Jegyzékeket (rövidítések, segédletek, névlisták); a közlés Kapcsolatait (előzmény, folytatás, kiadvásváltozat stb.).

Az 570 tétel összegyűjtése sem volt kis feladat, de a tartalmuk ilyen gazdag kiaknázása jóval nagyobb és értékesebb munkát követelt. Ezáltal vált az összeállítás igazán használhatóvá és példaértékűvé. Ennek illusztrálására hadd idézzek három példát.

Az Aradon 1887-ben, Báttaszéki Lajos szerkesztésében megjelent *Alföldi képes emlékkönyv* annotációja pl. ezt tartalmazza: Arad, Békés, Bihar, Csongrád, Temes és Csanád megye megyei és városi főispánjai, a megyék és városok 41 vezető személyiségének váltakozó adattartalmú élet-, illetve jellemrajza, 40 arcképpel, tartalomjegyzékkel, lezárva 1887 májusában. A tételt az Alföld címszó alatt találtam, de mind a 6 megye nevével ott a hivatkozás a 8. tételszámra!

Csanád vármegye tíz évvel Trianon után címmel jelent meg Gyulán 1929-ben Vermes Ernő összeállításában az a mű, mely alcíme szerint Csanád vármegye és az egyelőre egyesített Arad- és Torontál vármegyék revíziós emlékalbuma. Az annotációból a következőket lehet megtudni: a megye, illetve a települések rövid bemutatásakor azok közéleti személyiségeinek

életrajzát is megtaláljuk; fősorolásuk a hierarchiát és a települések sorrendjét követi: a csanádi püspökség tisztségviselői, felsőházi tagok, országgyűlési képviselők, Makó, majd a Csanád megyei, és külön a Csonka-Arad megyei községek betűrendben, azon belül a személynevek betűrendjében, kiegészítésként függelékkal; a személyi adatokban általában: név, foglalkozás, születési év, hely, tanulmányok, életpálya, katonai részvétel az I. világháborúban, kitüntetések, közéleti tevékenység, az adatok többsége arcképpel.

Borovszky Samu 1908-ban jelentette meg a *Magyarország vármegyei és városai* sorozatának Győr vármegyei kötetét. Ebben Osváth Gyula összeállítását is közölte: Irodalom, tudomány, művészet címmel. Ennek annotációját lényegében így fogalmazta meg a bibliográfiai kalauz összeállítója: a 17–20. században élt, illetve még élő, a megyében született és/vagy ott működő kb. 70 személy adata; váltakozó részletességű szócikkek, általában: név, foglalkozás, születési adatok, tanulmányok, életpálya, közéleti tevékenység, helyi vonatkozás kiemelése, halálozási adat, művek; az adatok forrásainak megjelölésével; néhány képpel; név- és tárgymutatóval. A Kapcsolat adatban pedig hivatkozik a Borovszky-féle CD-ROM-ra, valamint az Arcanum DVD könyvtár 3. és 4. darabjára.

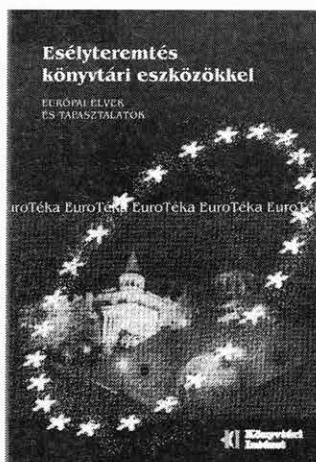
A közölt példák is bizonyítják, hogy milyen gazdag adatközléssel dolgozik Kégli Ferenc, akár a gyűjtőkör, akár a közölt adatok sorrendje, akár annak szerkezetére vonatkozóan. A használó szinte maga előtt látja a művet, s nehézség nélkül el tudja dönteni, hogy megfelelő-e céljainak vagy sem. Ez a föltárás minden dicséretet megérdemel.

A kötet végül a mutatókkal egészül ki. A földrajzi nevek mutatójáról már tettem említést, emellett a szerző *Személynév- és címmutatót* készített, mely egyetlen betűrendben a bibliográfiai leírásokban található személyneveket és főcímeiket tükrözi.

Ezzel kapcsolatban rá kell mutatnom egy érdekes jelenségre. E bibliográfia különös módon szinte kettéválasztja szerkezetében a dokumentumok azonosítását szolgáló és a tartalmi föltárás elemeit. Míg a kiadványok formai adatai döntően a bibliográfiai leírásokban és a Személynév- és címmutatóban jelennek meg, a tartalmi föltárás az annotáció és a Földrajzinév-mutató eredménye. (Ebből csupán a Kapcsolatok szempontja a kivétel.)

Bartos Éva jól tette, hogy megjelentette a Könyvtári Intézet sorozatában Kégli Ferenc bibliográfiáját, aki kitűnően oldotta meg feladatát, és példaértékű segédkönyvet alkotott, melyet bárhol nagy haszonnal forgathatnak a helyi személyiségek adatai után érdeklődők. Őszintén gratulálok az annotációk gazdag anyagának megalkotásához.

Gyuris György

Esélyteremtés könyvtári eszközökkel

A Könyvtári Intézet *EuroTéka* sorozatának új kötete mindazon elvek és tapasztalatok áttekintését nyújtja, amelyek a fogyatékkal élők egyenrangú könyvtárhasználatát hivatottak elősegíteni.

Miként azt a sorozatot szerkesztő *Bartos Éva* előszava is jelzi, az első fejezet (*Információ-hozzáférés a fogyatékkal élők számára*) „egy nagy ívű speciális kézikönyv, a PULMAN Digitális Útmutató egy részletét adja közre”. Az útmutatóból megtudhatjuk, hogy az elektronikus szolgáltatások „fogyatékkal élőknek” nevezett fontos célcsoportjai – beleértve az átmenetileg, illetve az életkoruk miatt hátrányos helyzetbe került embereket is – „miképpen férhetnek hozzá a közkönyvtárak nyújtotta információkhoz és szolgáltatásokhoz”. Ahhoz azonban, hogy az Információs Társadalom Technológia (Information Society Technologies, továbbiakban ITT) lehetőségei valós esélyt jelenthessenek számukra, bizonyos alapfeltételek megteremtésére van szükség. Az IT (Információs Technológia) eszközök technikai korlátainak megszüntetése, a közkönyvtárak szolgáltatásainak hozzáférhetővé tétele a fogyatékkal élők számára – beleértve a számítógépet, az internetet, az

Esélyteremtés könyvtári eszközökkel : európai elvek és tapasztalatok / [közread. a] Könyvtári Intézet. – Budapest: Könyvtári Intézet, 2005. – 104 p. (EuroTéka ; ISSN 1787-0283) ISBN 963 201 622X